

УДК 37.013.42.011.3-052:316.485.6

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.13>

Світлана ЧЕРНЕТА

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-9939-7591

Scopus Author ID: 57845990800

Web of Science Researcher ID: ACL-9908-2022

Бібліографічний опис статті: Чернета, С. (2024). Соціально-педагогічні умови профілактики конфліктів серед учнівської молоді в закладі освіти. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 79–88, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.13>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Профілактика конфліктів серед учнівської молоді в закладах освіти є надзвичайно актуальною та вкрай необхідною, особливо під час війни. В статті акцентовано увагу на тому, що конфлікти є невід'ємною складовою нашого життя, а в закладах загальної середньої освіти вони мають свої особливості та специфіку виникнення, протікання та вирішення. Вказується на складність розв'язання педагогічного конфлікту, яка зумовлюється різним віком його учасників, різницею у життєвому досвіді як педагогів, так і учнів, особливо тих, які перемістились із зони бойових дій, надмірною емоційністю здобувачів освіти, присутністю інших осіб в момент його вирішення.

В закладах освіти конфлікти виникають в системі «здобувач освіти – здобувач освіти», «педагог – здобувач освіти», «батьки – здобувач освіти».

Особливості попередження конфліктів в учнівському колективі залежать від розуміння причин, його видів та факторів, які набули специфічного змісту під час війни. В статті визначено та охарактеризовано зміст основних причин виникнення конфліктів в учнівському середовищі, серед яких: соціально-психологічні, освітні та навчальні, особистісні та міжособистісні. Відповідно представлено власне визначення поняття «профілактика конфліктів серед учнівської молоді, яке розглядається як комплекс заходів, що здійснюються закладом освіти, спрямований на попередження та мінімізацію виникнення конфліктів, сприяння їх конструктивному вирішенню в освітньому середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Ефективними формами та методами профілактики конфліктів серед учнівської молоді є освітні та просвітницькі програми, тренінги з рольовими іграми, дискусіями, практичними вправами, бесіди, залучення батьків і громади до цього процесу, залучення учнів до творчих видів діяльності, консультування тощо.

Визначено соціально-педагогічні умови профілактики конфліктів серед учнівської молоді в закладі освіти: створення безпечного та комфортного освітнього середовища; формування навичок безконфліктної взаємодії усіх учасників освітнього процесу; застосування відновних практик конструктивного вирішення конфлікту; реалізація тьюторської підтримки в закладі освіти.

Ключові слова: профілактика, конфлікт, відновні практики, учнівська молодь, заклади освіти, соціально-педагогічні умови.

Svitlana CHERNETA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-9939-7591

Scopus Author ID: 57845990800

Web of Science Researcher ID: ACL-9908-2022

To cite this article: Cherneta, S. (2024). Sotsialno-pedahohichni umovy profilaktyky konfliktiv sered uchnivskoi molodi v zakladi osvity [Socio-pedagogical conditions of conflict prevention among student youth in educational institutions]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 79–88, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.13>

SOCIO-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF CONFLICT PREVENTION AMONG STUDENT YOUTH IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Prevention of conflicts among students in educational institutions is extremely relevant and essential, especially in times of war. The article focuses on the fact that conflicts are an integral part of our lives, and in general secondary education institutions they have their own characteristics and specifics of emergence, development and resolution. The author points out the complexity of resolving a pedagogical conflict, which is due to the different ages of its participants, the difference in life experience of both teachers and students, especially those who have moved from the war zone, excessive emotionality of students, and the presence of other persons at the time of its resolution.

In educational institutions, conflicts arise in the system of 'student – student', 'teacher – student', 'parents – student'.

The peculiarities of preventing conflicts in the student community depend on understanding the causes, types and factors that have acquired specific content during the war. The article identifies and characterises the content of the main causes of conflicts in the student environment, including: socio-psychological, educational and training, personal and interpersonal. Consequently, the author presents his own definition of the concept of 'conflict prevention among student youth', which is considered as a set of measures carried out by an educational institution aimed at preventing and minimising the occurrence of conflicts, promoting their constructive resolution in the educational environment and implemented through various instruments of social, legal, pedagogical and psychological influence. Effective forms and methods of conflict prevention among student youth include educational and awareness-raising programmes, trainings with role-playing games, discussions, practical exercises, conversations, involvement of parents and the community in this process, involvement of students in creative activities, counselling, etc.

The socio-pedagogical conditions for the prevention of conflicts among student youth in an educational institution have been determined: creation of a safe and comfortable educational environment; forming skills of conflict-free interaction of all participants of the educational process; application of restorative practices of constructive conflict resolution; implementation of tutoring support in an educational institution.

Key words: *prevention, conflict, restorative practices, student youth, educational institutions, socio-pedagogical conditions.*

Актуальність проблеми. В сучасних умовах розвитку українського суспільства, специфіки світової реальності проблема профілактики конфліктів в цілому та в різних сферах суспільного життя стоїть досить гостро. Вимагає системного перегляду як сама природа соціального конфлікту, так і використання ефективних інструментів, технологій та способів вирішення конфліктів. Дана проблема особливо актуалізувалася після повномасштабного вторгнення росії на територію України, оскільки наші громадяни зіткнулися з невідомими раніше викликами: соціальне напруження, підвищення рівня їхньої тривожності, відчуття страху, небезпеки та стресу. Відсутність сформованих навичок поведінки в кризових непередбачуваних ситуаціях спричинила виникнення нових та поглиблення існуючих конфліктів у суспільстві, натомість можливості ними керувати зменшуються. Особливо незахищеними в таких умовах є діти через відсутність життєвого досвіду, несформованість емоційно-ціннісної сфери, недостатність знань та умінь конструктивного вирішення конфліктів та ін.

Конфлікти є невід'ємною складовою нашого життя. В закладах загальної середньої освіти вони мають свої особливості та специфіку виникнення, протікання та вирішення. Кількість конфліктів та учасників конфліктних

ситуацій в освітньому середовищі останніми роками зростає. Головне їх не боятися, не ігнорувати, не уникати, а вміти аналізувати, вчитися розв'язувати та управляти ними, залучаючи до цього усіх учасників конфлікту, оскільки наслідком невирішених або деструктивних конфліктів можуть бути зниження академічної успішності, психологічний стрес, погіршення взаємостосунків між ними та навіть випадки булінгу (Лях, Попова, Спіріна, 2019).

Систематична профілактика конфліктів в учнівському середовищі, спрямована на їх запобігання, формування в учасників освітнього процесу вмінь безконфліктної взаємодії та конструктивного вирішення цих конфліктів є запорукою формування всебічно розвинутої та освітченої особистості; забезпечення якісного освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз конфліктів, технології їх вирішення, форми та методи їх профілактики були предметом досліджень різних науковців, які досліджували: методичний інструментарій діагностики та прогнозування конфліктів (С. Гарькавець, Л. Волченко); питання попередження та профілактики конфліктів серед учнівської молоді (Л. Зуб, Т. Журавель, Л. Мельник, М. Снітко); виклики в профілактиці конфліктів у шкільному

середовищі в умовах війни (В. Андрєєнкова, О. Дацко, Д. Малєєв, М. Матвійчук, І. Трубавіна); питання ефективності програм спрямованих на вирішення конфліктів і впровадження відновних практик у закладах освіти Т. Харківська); шкільну медіацію як ефективний спосіб вирішення та врегулювання конфліктів (Н. Білик, А. Біцай, Р. Безпальча, О. Белкіна-Ковальчук, Н. Бочкар, Р. Вайнола, В. Лютий, Т. Лях, Р. Новгородський, Т. Спіріна та ін.).

Метою статті – проаналізувати особливості профілактики конфліктів серед учнівської молоді в закладах освіти, визначити соціально-педагогічні умови профілактики таких конфліктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний заклад загальної середньої освіти – це специфічна, складна та динамічна відкрита соціальна система, в якій педагогічний процес ґрунтується на широкій взаємодії між вчителями, батьками та здобувачами освіти. Педагогічні та учнівські колективи є організованими групами, які впливають один на одного і формують свою систему цінностей та правил поведінки. Під час такої постійної взаємодії виникають певні розбіжності та протиріччя, що є закономірним процесом. Складність розв'язання педагогічного конфлікту зумовлюється різним віком його учасників, різницею у життєвому досвіді як педагогів, так і учнів, особливо тих, які перемістились із зони бойових дій, надмірною емоційністю здобувачів освіти, присутністю інших осіб в момент його вирішення. Тому особливого значення набуває попередження конфліктів в учнівському колективі, які виникають в системі «здобувач освіти – здобувач освіти», «педагог – здобувач освіти», «батьки – здобувач освіти».

Особливості профілактики конфліктів серед учнівської молоді в закладах освіти залежать від розуміння причин, видів та факторів їх виникнення.

Значна частина науковців головною передумовою конфліктів вважають порушення рівності позицій сторін. Поведінковими характеристиками в даній ситуації є закритість і оцінність позицій обох або однієї зі сторін взаємодії, що проявляється у приховуванні своїх мотивів, інтересів, почуттів, інформації щодо конфліктної ситуації. Наслідком приховування почуттів, потреб, інтересів є формування помилкової орієнтації конфліктуючих сторін стосовно одна

одної; поява неправильних припущень і, відповідно, неадекватна реальна поведінка.

В своїх наукових розвідках Є. Дурманенко джерелом суперечностей у колективі бачить розмаїття особистісних відмінностей у рівнях політичного, філософського, етичного, естетичного, педагогічного розвитку особистості, а також відмінностей у досвіді й віці, що може викликати відмінність у вчинках та їхніх оцінках (Дурманенко, 2004).

Причинами конфліктів серед учнівської молоді можуть бути міжособистісна неприязнь, несприйняття будь-яких відмінних від своїх думок і поглядів, порушення загальноприйнятих або власного бачення норм в поведінці ровесників. Конфлікти між здобувачами освіти часто виникають через образи, плітки, заздрість, у зв'язку протистоянням за лідерство, нерозділене кохання.

Аналіз наукових праць, дозволив виділити основні конфлікти, які виникають між педагогами та здобувачами освіти: *конфлікти діяльності* (проявляються у відмові або поганому виконанні здобувача освіти навчального завдання); *конфлікти вчинків* (виникають при помилковому розумінні та аналізі вчинку педагога або здобувача освіти, без з'ясування мотиву або причини поведінки другого із сторін взаємодії); *конфлікти відносин* (виникають за відсутності вмінь конструктивно розв'язувати конфлікти). Також причинами конфліктів між педагогами і здобувачами освіти є: різне розуміння подій і їхніх причин (конфлікт «очима вчителя» і «очима учня» виглядає по-різному); різний життєвий досвід.

На думку О. Карпенко, Т. Лях та Т. Спіріної конфлікти серед здобувачів освіти можуть спричинити ряд факторів, а саме: соціально-психологічні, освітні та навчальні, особистісні та міжособистісні (Карпенко, Лях, Спіріна, 2024).

Під час війни зміст причин та факторів виникнення конфліктів дещо змінились, оскільки до більшості педагогічних та учнівських колективів входять педагоги та здобувачі освіти із особливим статусом, який спричинила війна: внутрішньо переміщені особи, члени родини загиблого військовослужбовця, члени родини військовослужбовця, який безпосередньо перебуває в зоні бойових дій, члени сім'ї ветеранів війни, учні, які здобувають освіту за різними формами здобуття освіти або поєднуючи їх, в т.ч. перебуваючи за кордоном.

Зміст *соціально-психологічних факторів*, які спричиняють конфлікти серед здобувачів освіти, залежить від наявності або відсутності зазначеного вище статусу в учасників освітнього процесу, оскільки до таких факторів належать: соціальний статус та економічна нерівність (відмінності в соціальному статусі та матеріальному становищі, наявність особливого статусу можуть спричинити у здобувачів освіти заздрість, ревності до успіхів інших, роздратування, принизливе співчуття та надмірну опіку, що призводить до конфліктів); проблеми в родині (конфлікти між батьками, відсутність підтримки з боку родини, переживання за близьких або пережита втрата можуть сприяти агресивній поведінці та провокувати виникнення конфліктів); проблеми самоідентифікації та соціальної адаптації (криза самоідентифікації, яку переживають учні, учнівська молодь, переосмислення національної ідентичності, цінностей та виникнення нових ідеалів може призвести до проблем із соціальною адаптацією та конфліктів з однолітками).

Зміст *освітніх та навчальних факторів*, які спричиняють конфлікти серед здобувачів освіти, залежить від наявності різних форм здобуття освіти в учнівському колективі. До таких факторів належать: перевантаження навчальним матеріалом (надмірний обсяг домашніх завдань, пов'язаний зі зривом навчальних занять, у зв'язку з повітряною тривою, здобуття освіти на інших, окрім очної, форми, завищені вимоги можуть викликати стрес і незадоволення, що призводить до конфліктів з педагогами й однокласниками, недостатня конфліктологічна компетентність педагога щодо ефективного управління класом / групою і вирішення конфліктів може сприяти їхньому загостренню); відсутність організаційної структури та чіткої структури освітнього процесу, нечіткість розподілу прав і обов'язків; незбалансований розклад, некоректне оцінювання.

Зміст особистісних та міжособистісних факторів, які спричиняють конфлікти серед здобувачів освіти, залежить від наявності ба відсутності травм, спричинених війною. До таких факторів відносять: індивідуальні особливості характеру, неадекватно занижена чи завищена самооцінка, хибність самоідентифікації, нерозвиненість процесів саморегуляції, рефлексії, слабкий самоконтроль, недостатня сформова-

ність здатності емпатії, відмінність в темпераменті, рівні агресивності, самооцінці й емоційній стабільності. Конфліктують здобувачі освіти через взаємостосунки такі як: дружба, суперництво, романтичні стосунки тощо.

Отже, розуміння причин та факторів виникнення конфліктів серед учнівської молоді є необхідною умовою успішного попередження, профілактики та конструктивного вирішення таких конфліктів в освітньому середовищі. Адже не вирішені та не врегульовані конфлікти в освітньому середовищі серед студентської молоді можуть мати такі наслідки: втрата інтересу до навчання, проблеми з концентрацією уваги, і як наслідок, зниження академічних результатів; психологічні й емоційні наслідки, зниження самооцінки, що негативно впливає на психоемоційне здоров'я, викликаючи відчуття неспокою й емоційного напруження, як наслідок, розвиток депресії.

Тому профілактика та конструктивне вирішення конфлікту є передумовою розвитку успішного демократичного українського суспільства. На сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття «профілактика конфліктів». Зазвичай це поняття трактують як організацію життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії, яка спрямована на недопущення конфлікту або на мінімізацію ймовірності його виникнення.

Зважаючи на посадові обов'язки та функції, які виконує соціальний педагог в закладі загальної середньої освіти, саме він відповідає та зобов'язаний здійснювати профілактичну роботу. На цьому наголошує О. Безпалько «соціальний педагог у закладах середньої освіти проводить свою професійну діяльність за різними напрямками, зокрема «попереджає конфлікти, допомагає у подоланні конфліктних ситуацій на ранніх стадіях та запобігає розвитку складніших проблем у формуванні навичок позбавлення від кризових станів, навчає соціальних навичок» (Безпалько, 2013).

Виходячи з цього, профілактика конфліктів серед учнівської молоді – це комплекс заходів, що здійснюються закладом освіти, спрямований на попередження та мінімізацію виникнення конфліктів, сприяння їх конструктивному вирішенню в освітньому середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру.

Форми та методи профілактики конфліктів серед учнівської молоді є різноманітними. Серед них: різноманітні освітні та просвітницькі програми (формування знань й навичок ефективної соціальної комунікації, міжособистісного спілкування для вирішення конфліктних ситуацій), тренінги з рольовими іграми, дискусіями, практичними вправами (розуміння природи конфліктів, вміння розпізнавати їхні ознаки, застосовувати ефективні стратегії щодо їх вирішення), бесіди, залучення батьків і громади до цього процесу (конструктивна взаємодія під час комунікації), залучення учнів до творчих видів діяльності (концентрація уваги і зусиль на спільній діяльності задля спільного результату), консультування тощо (Косьміна, Лютий, 2022).

На нашу думку, напрацьовані практики профілактики конфліктів серед учнівської молоді можуть бути ефективнішими при створенні соціально-педагогічних умов. Під соціально-педагогічними умовами розуміємо сукупність взаємопов'язаних передумов, що забезпечують цілеспрямоване управління соціальним педагогом освітнім процесом.

Виділяємо такі соціально-педагогічні умови профілактики конфліктів серед учнівської молоді:

1. *Створення безпечного та комфортного освітнього середовища.* Виокремлення цієї умови пов'язано з тим, що саме безпечне та комфортне освітнє середовище забезпечує: наявність безпечних умов навчання та праці, комфортну та міжособистісну взаємодію, сприяючи психологічному та емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків; розвиток нетерпимості до насильства й жорстокості в будь-яких проявах; наявність достатніх ресурсів для їх запобігання дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Для безпечного освітнього середовища властиві комфортні взаємини всіх учасників освітнього процесу, дотримання всіх необхідних норм безпеки кожного з них, відсутність проявів насильства та небезпек, в т.ч. мінімізовані можливості виникнення конфліктів (Цюман, Бойчук, 2018).

В контексті нашого дослідження, варто зазначити, що в безпечному освітньому серед-

овищі мають бути відсутні фактори небезпеки, загрози, страх. Натомість безпечними є такі умови, в яких дитина «має відчуття впевненості, почуття довіри до іншої особи або оточуючого середовища» (Князькіна, Подтикан, 2019).

Визначають такі аспекти безпеки освітнього середовища: соціальний, психологічний, екологічний та інформаційний. Ознаками безпечного освітнього середовища є якість взаємин (визначається такими чинниками: «позитивні (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність) та негативні (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпуляція)», комфортність (визначається «оцінкою емоцій, почуттів та переживань, що домінують у процесі взаємодії педагогів та здобувачів освіти в освітньому середовищі закладу») та задоволеність (охоплює задоволення таких дитячих потреб: «у допомозі та підтримці, збереженні та підвищенні самооцінки, пізнанні та діяльності, розвитку здібностей і можливостей» (Безпечне, 2024).

Отже, безпечне та комфортне освітнє середовище є такою системою впливів та умов формування особистості, можливостей для її розвитку, що містяться в її оточенні та має бути націлене на гармонійний розвиток здобувачів освіти, сприяти ефективному освітньому процесу.

Безпечне освітнє середовище є станом освітнього середовища, для якого властиві безпечні умови навчання, комфортна міжособистісна взаємодія, дотримано права і норми безпеки кожного учасника освітнього процесу (Курач, 2021).

2. *Формування навичок безконфліктної взаємодії усіх учасників освітнього процесу.* Формування навичок безконфліктної взаємодії розглядаємо через призму теорій, концепцій, принципів виникнення, протікання та розв'язання конфліктів. Серед основних теорій: теорія конфлікту (Макс Вебер, Джордж Сімел, Ральф Дахендорф, Льюїс Косер, Теодор Адорно та ін.), полягає у тому, що конфлікти є частиною соціального життя, вони можуть бути конструктивними або деструктивними, залежно від способу їх вирішення, та виникають через різницю в інтересах, цінностях, потребах тощо. Відповідно для конструктивного вирішення конфліктів, здобувачі освіти мають навчитися висловлювати свої думки та чути інших, взаємодіяти з ними, спільно вирішувати проблеми; теорія соціального навчання; теорія соціального

навчання (Альберт Бандури), яка спирається на припущення, що люди навчаються як на власному досвіді, так і спостерігаючи за діями інших людей та наслідуючи їхню поведінку. Відповідно до цієї теорії кожна людина взаємодіє з навколишнім середовищем та іншими людьми, може наслідувати їхню поведінку тільки за умови, що вона є для неї ціннісно значимою; наслідування цієї поведінки залежить від того, наскільки точно людина сприймає та запам'ятовує дії, які вона спостерігає; навчання може відбуватися через діяльність, спостереження та наслідування поведінки інших людей; мотивація людини до подальшого навчання та розвитку залежить від оцінки власних зусиль та результатів навчання. В контексті нашого дослідження теорія соціального навчання вказує на те, що здобувачі освіти можуть навчатися та змінювати свою поведінку за допомогою власного досвіду та знань, а також шляхом спостереження та наслідування дій педагогів та однокласників. Відповідно формування навичок безконфліктної взаємодії в здобувачів освіти залежить від того, наскільки педагоги будуть проявляти безконфліктну поведінку та створювати сприятливу атмосферу в класі (Бандура, 1977); теорія міжособистісних взаємин (Гарріет Луміс), яка включає в себе такі поняття, як «взаємне сприйняття», «взаємна залежність», «взаємна допомога», «взаємна привабливість» та інші. Ця теорія включає такі позиції: взаємність (взаємодії між людьми є взаємними, тобто кожна сторона впливає на іншу); взаємна залежність (залежність однієї людини від іншої в різних сферах життя); взаємна допомога (допомога один одному в різних ситуаціях); взаємна привабливість (відчуття взаємної привабливості один до одного, яка може впливати на взаємини); взаємне сприйняття (сприйняття себе та інших людей впливає на взаємодії між ними).

Формування навичок безконфліктної взаємодії базується також на таких підходах, як: *позитивна педагогіка*, яка передбачає активне використання похвали та підтримки здобувачів освіти у їхньому навчанні та вирішенні проблем; *розвиваюча педагогіка*, яка акцентує увагу на саморозвитку та самовдосконаленні здобувачів освіти, що сприяє їхньому позитивному розвитку та зниженню рівня конфліктності; *педагогіка партнерства*, яка базується на спілкуванні, взаємодії та співпраці між педагогом, здобувачем освіти, на об'єднанні їх спіль-

ними цілями та прагненнями; добровільності та зацікавленості, рівноправності учасників освітнього процесу, відповідальності за результат; *емоційно-цілісний підхід*, який передбачає врахування емоційного стану здобувачів освіти та сприяння розвитку їхньої емоційної стабільності та контролю над емоціями; *ігровий підхід*, який використовує ігри та інтерактивні форми роботи для формування навичок комунікації, співпраці та вирішення конфліктів.

Формування навичок безконфліктної взаємодії учасників освітнього середовища є станом освітнього середовища, для якого властиве спілкування, яке базується на здатності ефективно висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших людей, відмовлятися від образ та провокативних заяв, повазі до інших учасників освітнього процесу, спільна діяльність без конфліктів, яка об'єднує навколо спільної мети з врахуванням потреб та позицій інших учасників, та ефективне використання технік аналізу, пошуку компромісу та вирішення конфліктів.

3. *Застосування відновних практик конструктивного вирішення конфлікту*. Перш за все, варто зазначити, в основі застосування відновних практик конструктивного вирішення конфлікту лежить відновний підхід, який описує спільні цінності, принципи та характерні риси різноманітних програм і процесів, які стосуються відновних практик. Цей підхід застосовується на протипагу дисциплінарному підходу та силовим або каральним методам вирішення конфліктів, які притаманні більшості закладів освіти. На думку Т. Харківської, відновні практики виступають одним із засобів профілактики деструктивних конфліктів та налагодження міжособистісних зв'язків. Ціннісним змістом відновних практик є активна участь всіх сторін конфлікту та розуміння важливості відновлення стосунків для покращення загальної атмосфери в закладі освіти. (Харківська, 2023).

На сьогодні немає єдиного переліку відновних практик. До них відносять такі практики, що сприяють відновленню чи побудові стосунків у громаді, є відновними і можуть варіювати від абсолютно неформальних (як, наприклад, висловлення почуттів і застосування «Я-тверджень») до найбільш формальних, які залучають багато учасників/учасниць і передбачають серйозне планування, підготовку, структурованість і комплексність. (Впрова-

дження, 2023). Загальноприйнято медіацію та Коло відносити до відновних практик.

Якщо говорити про медіацію, то ця процедура альтернативного вирішення конфлікту вважається найбільш ефективною в усіх сферах суспільного життя, та визначається як процес, у якому медіатор/медіаторка створює умови для відновлення здатності людей розуміти одне одного та домовлятися про прийнятні для них варіанти вирішення проблем (за потреби – про залагодження заподіяної шкоди), що виникли внаслідок конфліктних або кримінальних ситуацій (Впровадження, 2023).

Медіація має вагомий потенціал для освітньої, виховної та соціальної сфери, оскільки забезпечує можливість зняття емоційного напруження, збереження стосунків та досягнення рішення, якого будуть дотримуватися обидві сторони (Чернета, Карпінська, 2022). Медіація допомагає знизити внутрішню агресію здобувачам освіти, сприяє розвитку практичних навичок конструктивного вирішення конфліктів, усвідомленню своєї цінності в суспільстві (Belkina-Kovalchuk, 2021). Знайти рішення в конфліктній ситуації допомагає медіатор, який зберігає нейтралітет, неупередженість щодо учасників, обговорюваного питання, результату, він лише організовує і спрямовує процес та допомагає знаходити рішення, які влаштовують усіх учасників конфлікту. Водночас відповідальність за прийняті рішення повністю лежить на конфлікуючих сторонах (Лях, Спіріна, 2015).

Шкільна медіація – це той соціальний інструмент, який дозволяє ефективно попереджати конфлікти і вирішувати їх, дає можливість не тільки відновити втрачені соціальні зв'язки підлітків, але й побудувати або створити нові, більш ширші та ефективні. створюючи безпечне середовище для всіх учасників освітнього процесу.

Важливим та необхідним є створення в закладах освіти служби порозуміння закладу освіти, яка розуміється як добровільне об'єднання медіаторів та медіаторок з числа старшокласників освітнього процесу, які пройшли навчання за відповідною освітньою програмою і розділяють цінності відновного підходу. Вони, використовуючи відновні практики, допомагають своїм одноліткам вирішувати конфлікти мирним шляхом і працюють над формуванням

безпечної атмосфери в навчальному закладі (Вирішення конфліктів мирним шляхом, 2024). Створення служби порозуміння в закладі освіти сприяє зменшенню напруженості в колективі, а також формуванню у здобувачів освіти навички ненасильницького спілкування та виходу із конфлікту відповідно до цінностей відновного підходу (Харківська, 2023). Служба порозуміння згуртовує навколо спільної мети та приносить користь усім учасникам освітнього процесу, сприяючи конструктивному розв'язанню конфліктів, популяризуючи відновні практики, працюючи над попередженням насильства, сприяючи налагодженню позитивних стосунків між однолітками.

Це однією відновною практикою є Коло, що сприяє колективній взаємодії, тобто вона є ефективною для групи, для вирішення групових конфліктів. Така відновна практика спрямована на залучення до вирішення проблеми всіх зацікавлених осіб, на їхню активну участь в прийнятті рішень. Кожен з учасників має можливість висловити власний погляд та бути почутим іншими членами Кола завдяки процедурі, яка забезпечує рівність усіх учасників. Важливим елементом Кола є Мов-ник (Братина) – це символічний предмет, який передають з рук у руки від одного учасника до іншого, і тим самим дають учаснику право говорити (Розбудова миру, 2016).

Відновні практики є інноваційними для вирішення конфліктів між учасниками освітнього процесу, набувають популярності та засвідчили свою ефективність.

4. *Реалізація тьюторської підтримки в закладі освіти.* Одним із принципів сучасної освіти є дитиноцентризм та індивідуалізація, реалізація яких полягає в розкритті та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками, врахувавши при цьому індивідуальні особливості, потреби учнів та спрямувавши їх на розкриття їхнього потенціалу (Нова українська школа, 2016). Така взаємодія зумовлює безліч суперечностей та розбіжностей. Досвід зарубіжних країн в таких випадках свідчить про необхідність та дієвість тьюторської підтримки, яка спрямована на розвиток особистості з метою розкриття її потенціалу; може бути реалізована через індивідуальну співпрацю пліч-о-пліч та в малих групах;

передбачає суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини; здійснюється на засадах персоналізації: здобувач освіти – автор свого освітнього та життєвого шляху, активний учасник планування власної діяльності, який реалізує свій персональний шлях за допомогою тьютора-наставника (Швець, 2021).

Така підтримка для учнівської молоді на думку С. Бойко та Т. Швець обумовлена особливостями даної вікової категорії. Оскільки для них важливим є пошук свого життєвого шляху, власної траєкторії розвитку (освітньої та професійної), набуття автентичного досвіду комунікації, співпраці та діяльності. Однак, варто зауважити, що якими б не були самостійними учні старших класів, вони стикаються з ситуаціями, коли підтримка, а інколи, навіть, допомога дорослого стає необхідною (Бойко, Швець, 2023).

Перевагами тьюторської підтримки є: індивідуальний підхід, що ґрунтується на з'ясуванні тьютором потреб здобувачів освіти, емоцій, інтересів для надання необхідної підтримки здобувачеві освіти з урахуванням його особливостей; онлайн тьюторинг, що дозволяє залишатися здобувачам освіти на зв'язку з тьютором, незалежно від їхнього місцеперебування (Wootton, 2013).

Реалізація тьюторської підтримки в закладі освіти полягає у тому, що тьютор супроводжує здобувачів освіти допомагає під час освітнього процесу, допомагає ефективно використовувати

та розширювати їх попередній досвід, сприяє їх саморозвитку та самовизначення.

Під час співпраці з тьютором здобувачі освіти розвивають критичне мислення та креативні здібності, набувають комунікативних навичок та уміння працювати в команді, формують почуття відповідальності за прийняті рішення.

Висновки. Викладене вище дозволяє нам стверджувати, що профілактика конфліктів серед учнівської молоді в закладах освіти є надзвичайно актуальною, вкрай необхідною, потребує нових підходів та врахування соціально-психологічних та фізіологічних особливостей учасників освітнього процесу. Профілактику конфліктів серед учнівської молоді ми розглядаємо як комплекс заходів, що здійснюються закладом освіти, спрямований на попередження та мінімізацію виникнення конфліктів, сприяння їх конструктивному вирішенню в освітньому середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Соціально-педагогічними умовами профілактики конфліктів серед учнівської молоді в закладі освіти є створення безпечного та комфортного освітнього середовища; формування навичок безконфліктної взаємодії усіх учасників освітнього процесу; застосування відновних практик конструктивного вирішення конфлікту; реалізація тьюторської підтримки в закладі освіти. Подальших наукових розвідок потребує розробка інструментарію впровадження медіації в закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандура А. Теорія соціального навчання. Енглвудські скелі, Нью-Джерсі: Прентіс-Холл, 1977.
2. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. Портал освітян України. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtnseredovishche-zakladu-osvti>
3. Бойко С., Швець Т. Інноваційні практики тьюторської підтримки розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів в умовах воєнного стану. *Проблеми освіти*. 2023. Вип. 1(98). С. 92–105. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId /1759542>
4. Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації однолітків / Андрєєнкова В. Левченко К., Матвійчук М., Мотиліук М. Київ, 2024. 132 с.
5. Впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти / Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В. та ін. Київ, 2023. 186 с.
6. Карпенко О., Лях Т., Спіріна Т. Особливості профілактики булінгу та вирішення конфліктів серед здобувачів освіти. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 3. С. 36–43. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50816/1/Karpenko_O_H_Liakh_T_L_Spirina_T_P_sptp_3_fpsrso.pdf
7. Князькіна Д.В., Подтикан І.В. Психолого-педагогічний супровід процесу формування безпечного освітнього середовища. *Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я»*. Чернігів, 2019. С. 100–103., с.101.
8. Косьміна М., Лютий В. Програми шкільної медіації в Україні. *Grail of Science*. 2022. Вип. 22. С. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.25.11.2022.12>

9. Курач М.В. Безпечне освітнє середовище як умова збереження психічного здоров'я дітей. URL: <https://surl.li/dcqxl>
10. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи : ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>.
11. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект. Навч.-метод. посібник / ред. кол. Левченко К.Б., Панок В.Г., Трубавіна І.М. та ін. Київ : ФОП Стеценко В.В. 2016. 192 с.
12. Соціальна педагогіка: навч. посіб. / за ред. О. В. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. 321 с.
13. Харківська Т. Відновні практики як засіб профілактики та подолання деструктивних конфліктів. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 5. С. 111–116. DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.14>
14. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища. Метод. посіб. К., 2018. 56 с., с.10.
15. Чернета С., Карпінська Н. Медіація як спосіб вирішення соціальних конфліктів. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. № 4. С. 76–84. DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.10>
16. Швець Т. Е. Тьюторинг: теорія та практики. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 168 с. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/8.pdf
17. Belkina-Kovalchuk O. V., Durmanenko E. A., Martyniuk T. A., Petruk V. V., Cherneta S. Yu. School Mediation as A Means of Preventing Social Maladjustment of Students from Risk Groups. *JoJournal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 2021, Vol. 9 № 5, P. 546–554. URL: <https://www.lifescienceglobal.com/pms/index.php/jiddt/article/view/8418>
18. Spirina T. P., Lyakh T. L., Popova A. O. Social prevention of teenage bullying. *Modern Tehnologies of Society Development: Collective Scientific Monograph*. Poland: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. P. 82–95.
19. Wootton S. Personal Tutoring for the 21st century. *Further Education Tutorial Network (FETN)*, 2013. 64 p.

REFERENCES:

1. Bandura, A. (1977). *Teoriia sotsialnoho navchannia*. Enhlvudski skeli, [Social Learning Theory. Englewood Cliffs]. Niu-Dzhersi: Prentis-Kholl [In Ukrainian].
2. Bezpechne osvritnie seredovishche zakladu osvity. Portal osvitian Ukrainy [Safe educational environment of an educational institution. Portal of educators of Ukraine]. Retrieved from: <https://oplatforma.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtnseredovishche-zakladu-osvti> [in Ukrainian].
3. Boiko, S., & Shvets, T. (2023). Innovatsiini praktyky tiutorskoi pidtrymky rozvytku sotsialno-osobystnykh kompetentnostei uchniv starshykh klasiv v umovakh voiennoho stanu [Innovative practices of tutoring support for the development of social and personal competencies of high school students in conditions of martial law]. *Problemy osvity*. Vyp. 1(98). S. 92–105. Retrieved from: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1759542>
4. Vyrishennia konfliktiv myrnym shliakhom. Bazovi navychky mediatsii odnolitiv (2024). [Resolving conflicts peacefully. Basic skills of peer mediation] / Andriienkova V. Levchenko K., Matviichuk M., Motyliuk M. Kyiv, 132 s. [in Ukrainian].
5. Vprovadzhennia vidnovnoho pidkhodu, poserednytstva, mediatsii ta praktyky funktsionuvannia sluzhb porozuminnia v zakladakh osvity (2023). [Implementation of the restorative approach, mediation, and practice of functioning of understanding services in educational institutions] / Andriienkova V. L., Baidyk V. V., Voitsiakh T. V. ta in. Kyiv, 186 s. [in Ukrainian].
6. Karpenko, O., Liakh, T., & Spirina, T. (2024). Osoblyvosti profilaktyky bulinhu ta vyrishennia konfliktiv sered zdobuvachiv osvity [Peculiarities of bullying prevention and conflict resolution among students]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*. № 3. S. 36–43. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50816/1/Karpenko_O_H_Liakh_T_L_Spirina_T_P_sptp_3_fpsrso.pdf [in Ukrainian].
7. Kniazkina, D.V., & Podtykan, I.V. (2019). Psykholoho-pedahohichniy suprovit protsesu formuvannia bezpechnoho osvitnoho seredovishcha. [Psychological and pedagogical support of the process of forming a safe educational environment]. *Pedahohika zdorovia: zbirnyk naukovykh prats IX Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Pedahohika zdorovia»*. Chernihiv, S. 100–103., s.101. [in Ukrainian].
8. Kosmina, M., & Liutyi, V. (2022). Prohramy shkilnoi mediatsii v Ukraini. [School mediation programs in Ukraine]. *Grail of Science*. Vyp. 22. S. 77–81. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.25.11.2022.12> [in Ukrainian].
9. Kurach, M.V. Bezpechne osvritnie seredovishche yak umova zberezhenia psykhichnoho zdorov'ia ditei. [Safe educational environment as a condition for preserving the mental health of children]. Retrieved from: <https://surl.li/dcqxl> [in Ukrainian].
10. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly : ukhvaleno rishenniam Kolehii MON Ukrainy 20.10.2016 p. [New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform: Adopted

by Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine on 20.10.2016 p.]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

11. Rozbudova myru. (2016). Profylaktyka i vyrishennia konfliktu z vykorystanniam mediatsii: sotsialno-pedahohichnyi aspekt. Navch.-metod. posibnyk [Peacebuilding. Prevention and resolution of conflict using mediation: social and pedagogical aspect. Teaching and methodical manual] / red. kol. Levchenko K.B., Panok V.H., Trubavina I.M. ta in. Kyiv : FOP Stetsenko V.V. 192 s. [in Ukrainian].

12. Sotsialna pedahohika (2013). [Social pedagogy]: navch. posib. / za red. O. V. Bezpalko. Kyiv: Akademvydav, 321 s. [in Ukrainian].

13. Kharkivska, T. (2023). Vidnovni praktyky yak zasib profylaktyky ta podolannia destruktyvnykh konfliktiv [Restorative practices as a means of preventing and overcoming destructive conflicts]. *Vvichlyvist. Humanitas*. № 5. S. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.14> [in Ukrainian].

14. Tsiuman, T.P., & Boichuk, N.I. (2018). Kodeks bezpechnoho osvithnoho seredovyshcha [Code of Safe Educational Environment]. Metod. posib. K., 56 s., S.10 [in Ukrainian].

15. Cherneta, S., & Karpinska, N. (2022). Mediatsiia yak sposib vyrishennia sotsialnykh konfliktiv [Mediation as a way of resolving social conflicts]. *Vvichlyvist. Humanitas*. № 4. S. 76–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.10> [in Ukrainian].

16. Shvets, T. E. (2021). Tiutorynh: teoriia ta praktyky [Tutoring: theory and practices]. Kyiv : «Vydavnycha hrupa «Shkilnyi svit», 168 s. Retrieved from: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/8.pdf [in Ukrainian].

17. Belkina-Kovalchuk, O. V., Durmanenko, E. A., Martyniuk, T. A., Petruk, V. V., & Cherneta, S. Yu. (2021). School Mediation as A Means of Preventing Social Maladjustment of Students from Risk Groups. *JoJournal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, Vol. 9 № 5, P. 546–554. Retrieved from: <https://www.lifescienceglobal.com/pms/index.php/jiddt/article/view/8418>.

18. Spirina, T. P., Lyakh, T. L., & Popova, A. O. (2019). Social prevention of teenage bullying. *Modern Tehnologies of Society Development: Collective Scientific Monograph*. Poland: The Academy of Management and Administration in Opole, P. 82–95.

19. Wootton, S. (2013). Personal Tutoring for the 21st century. *Further Education Tutorial Network (FETN)*, 64 p.